Minister van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties (BZK)
Mevrouw J.J.M. Uitermark
Postbus 20011
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Datum
16 september 2024
Kenmerk
TLD/U202400472
Telefoon
06 18951136
Bijlage(n)
-

Advies inzake het vervolg van het experiment met het nieuwe stembiljet

Geachte mevrouw Uitermark,

Op 6 juni 2024 is tijdens de Europese parlementsverkiezingen succesvol geëxperimenteerd met een nieuw en kleiner stembiljet.

Naar aanleiding van dit experiment in vijf gemeenten adviseren wij om het nieuwe stembiljet landelijk in te voeren en te gebruiken bij de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026. Voor een succesvolle landelijke invoering zouden nog een aantal maatregelen genomen kunnen worden die het gebruik van het stembiljet kunnen verbeteren. Hieronder lichten wij ons advies nog toe.

Aanleiding
Al vanaf juli 2021 - via het advies inzake de consultatie over de Tijdelijke experimentenregeling nieuw stembiljet - dringt de VNG aan om zo spoedig mogelijk te starten met het experimenteren met een nieuw stembiljet. Uiteindelijk was het tijdens de Europese Parlementsverkiezingen van juni 2024 dan zover en was er een kleine proef bij vijf gemeenten. Dit waren de gemeenten Alphen aan den Rijn, Boekel, Borne, Midden-Delfland en Tynaarlo.

De Kiesraad en de Nederland Vereniging voor burgerzaken hebben naar aanleiding van dit experiment al een advies uitgebracht. Hier voegen wij graag ons advies aan toe. Een en ander is ten behoeve van uw evaluatie van verkiezingen van het Europees parlement én de evaluatie van het nieuwe stembiljet. In het najaar 2024 zult u daar met de Tweede Kamer over van gedachten wisselen.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Nassaulaan 12 Den Haag | Postbus 30435 | 2500 GK Den Haag
070 - 373 83 93 | info@vng.nl

Positieve ervaring
Uit gesprekken met de vijf deelnemende gemeenten is gebleken dat de ervaringen met het nieuwe stembiljet zeer positief zijn, zowel voor de kiezers, als voor de stembureauleden en de betrokken gemeenteambtenaren. Het stembiljet is beter leesbaar, toegankelijk, gemakkelijker op en weer uit te vouwen, sneller te tellen en overzichtelijker.

Het stembiljet is beter hanteerbaar voor stembureauleden. Er zijn minder telfouten gemaakt en eventuele telfouten zijn er beter uit te halen.

De kiezers hebben het kleinere stembiljet als gemakkelijk en positief ervaren, al moesten sommigen nog wat wennen aan de andere manier van stemmen. Dit speelde mogelijk een rol bij het iets hoger aantal ongeldige stemmen. Hier was bij de start met het experiment rekening mee gehouden, maar het is van belang hier extra aandacht aan te besteden bij een volgende verkiezing.

Resultaten van het stemmen
Het nieuwe stembiljet heeft geleid tot een hoger percentage ongeldige stemmen in de vijf gemeenten waar werd geëxperimenteerd. Bij de proef was gemiddeld 0,74 procent van de stemmen ongeldig, vergeleken met de 0,18 procent van de rest van Nederland. De oorzaak van deze ongeldige stemmen was vaak dat er van de gekozen partij op een te hoog kandidaatsnummer was gestemd. Er stonden minder kandidaten op deze partijlijst. Dit was het geval in 43 % van het aantal ongeldig uitgebrachte stemmen.

Geldig verklaren van stemmen
Een stem waarbij de kiezer op een partij stemt maar niet kiest voor een specifieke kandidaat is, op grond van het Tijdelijke experimentenbesluit, een geldige stem. Daarmee is vergelijkbaar de stem die is uitgebracht op een partij maar met een stem op een te hoog kandidaatnummer van die lijst. Het is aan te bevelen om deze stemmen eveneens geldig te verklaren en de stemmen toe te rekenen aan de lijsttrekker. Het tijdelijke experimentenbesluit zou op dit punt kunnen worden aangepast. Ook de Kiesraad geeft in haar advies dit ter overweging mee om deze stemmen geldig te verklaren en de wettelijke regeling hiervoor aan te passen.

Daarnaast kan met extra voorlichting over het stemmen en het stembiljet de kans op ongeldige stemmen worden verkleind en kan ook gewenning deze vorm van ongeldigheid beperken.

Communicatie
Vanuit het ministerie en de betreffende gemeenten is er veel aandacht besteed aan de communicatie over het nieuwe stembiljet, zowel voor de kiezers in de betreffende gemeenten, als voor de stembureauleden. Verschillende vormen en kanalen zijn daarvoor ingezet. Dat is als positief ervaren. Het slagen van een dergelijk experiment staat of valt met goede communicatie hierover en goede instructies voor het gebruik. Uit de evaluatierapporten zal verder moeten blijken in hoeverre de verschillende manieren van communicatie effect hebben gehad.

Wel bleek dat het in een aparte envelop op naam versturen van de kandidatenlijst soms tot verwarring heeft geleid. Sommige kiezers namen die envelop mee naar het stembureau in plaats van de envelop met de stempas.

Landelijk invoeren in 2026
Nu de ervaringen positief zijn en verwacht wordt dat ook (andere) evaluatierapporten een positief beeld zullen laten zien, pleit de VNG (nogmaals) voor het versneld opschalen van het experiment. In ieder geval sneller en groter dan opschaling naar 25 gemeenten waar de Kiesraad in haar advies voor pleit. De VNG heeft de sterke voorkeur om in 2026 bij de gemeenteraadsverkiezingen het nieuwe stembiljet landelijk in te voeren en in **alle** gemeenten met het nieuwe, kleinere stembiljet te stemmen.

Mocht toch besloten worden om het nieuwe stembiljet niet landelijk in te voeren, maar de proef op te schalen, dan ligt het voor de hand om in ieder geval in de vijf gemeenten, die nu aan het experiment hebben meegedaan, ook in 2026 het nieuwe stembiljet te gebruiken. Hierdoor komt er ook meer zicht op de ontwikkelingen in het gebruik van het nieuwe stembiljet. Bovendien hebben de gemeenten en kiezers, die aan het experiment hebben meegedaan, aangegeven enthousiast te zijn en niet terug te willen naar het oude stembiljet.

Elektronisch tellen
Om het tellen van de stemmen nog verder te vergemakkelijken en een betrouwbare uitslag te bevorderen, verzoeken wij zo snel mogelijk te starten met het experimenteren met elektronisch tellen. Onlangs is een start gemaakt met een maatschappelijke kosten-batenanalyse naar het elektronisch tellen. Wij zien de uitkomsten van dit onderzoek met vertrouwen tegemoet.
De combinatie van het kleine stembiljet mét het elektronisch kunnen tellen, leidt tot een nog betere en handzamere uitvoering van het tellen van de uitgebrachte stemmen en een nog betrouwbaardere uitslag.

Afsluitend
Derhalve adviseren wij u om een intensieve voorlichting te starten over het gebruik van het nieuwe stembiljet. De ongeldige stemmen op het stembiljet - door het stemmen op een te kandidaat met een te hoog nummer - aan te merken als een geldige stem. Te bezien of in 2026 ook geëxperimenteerd kan worden met elektronisch tellen van de nieuwe stembiljetten. En als laatste bevelen wij aan om het gebruik van dit nieuwe stembiljet zo groot mogelijk op te schalen tijdens de verkiezingen in 2026. En daarbij nadrukkelijk te overwegen om te kiezen voor een landelijke opschaling.

Mochten er naar aanleiding van onze aanbevelingen vragen zijn, dan gaan wij graag met u hierover in gesprek.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

mr L.K. Geluk
Algemeen directeur